

Nogle Træk af Grindløse Sogns Historie.

Af P. E. Jensen, Grindløse.

Grindløse Sogn er et af de allernordligste paa Fyn. Det kan ogsaa betegnes som maaske det mest skovløse paa Fyn. Hegn og Beplantning er mindre end det almindelige. Men efter alt at dømme har levende Hegn i tidligere Tid ogsaa været kendt her i rigelig Mængde.

Skov findes ikke i ret stor Udstrækning, kun den mindre Jerstrup Skov og en lille Granplantage, kaldet Kronsbjerg. Meget tyder dog paa, at det i Fortiden har været helt anderledes. Man har nemlig mange Steder fundet Rester af Egestammer, væsentlig i den nordre Side af Sognet, hvor Byen, Egense, ligger; dens Navn stammer rimeligvis fra »Egen ved Søen«, idet Vandet har gaaet helt ind til Stedet, hvor Byen ligger.

I den nordøstlige Side af Sognet er Lisbjerg Mose, og i denne — som i Dammen ved Kalvehjerget — er der en Mængde Egerester. Tørv findes under Blaaler.

I »Bjerget«, der strækker sig i nordøstlig-sydvestlig Retning med faa Afbrydelser gennem Sognet, findes omtrent forstenede Trærester. »Bjerget« har en Bredde af ca. 40 m og en Højde af ca. 25 m, og det er en mærkelig Dannelses, saa at sige paa flad Mark. I dets Længderetning gaar en ret skarp Kile af Ler. Formen tyder paa Opskruning af Isen. Paa begge Sider af Kilen og oven over den findes Grus, Sand og Sten oplejret af Vandet. Ved »Bjerget« er nu for nogle Aar siden anlagt en Cementstensfabrik, og til Fabrikation af Sten, saavel som til andet, maa »Bjerget« afgive Raamateriel; men for Naturskønhedens Skyld vil man vist inderlig gerne indrømme, at det havde været en Vinding for Sognet, om »Bjerget« var skaanet for at blive gennemrodet og i Stedet for beplantet.

Midt i Grindløse By ligger Kirken, der bestaar af Skib og Kor, samt Taarn mod Vest, bygget i romansk Stil af tilhugne Kampesten; den er delvis ombygget i den senere Middelalder og en af de Kirker, der er skammeligst mishandlet, uden mindste Pietet for det oprindelige. Koret er det bedst bevarede, og her findes et Par originale romanske Vinduer, det ene bag Alteret. Af de oprindelige Døre findes kun en glat, halvcirkelformet Dør-overligger, indmuret forneden paa Skibets Sydside. Altertavlen er et Maleri af Christ. Faber. Motivet er Opstandelsen. Prædikestolen er et Snitværk fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede (1604). Døbefonten er af Granit med Buefrise.

I Korets sydlige Side er en Ligsten over Anders Emmiksen († 1576) til Jerstrup og Hustru Margrethe v. Ahlefeldt, og i den nordlige Side en lignende over deres Datter, Margrethe Emmiksdatter († 1600). Ved Siden af Altertavlen staar: at Johan Askersleben til Jerstrup og Otto Pedersen lod denne Tavle gøre 1603, og oven over staar: Hr. Hans Bang, Sognepræst. Ved den øverste Ende af Stolerækken i Skibets nordre Side har Konferensraadinde Rosenørn († 1760) ladet indrette en lukket Stol for Herskabet.

Indtil Aaret 1806 har der været et Vaabenhus i Kirkens nordlige Side; men den 13. Juni 1806 gav Kr. den 7. Tilladelse til, at det maatte nedrives, og et nyt skal opføres i Kirkens vestlige Ende under Taarnet; herfra fører en jærnbeslaaet Dør ind i Kirken. (Døren er fra det 17. Aarhundrede). Tilladelsen til Vaabenhusets Nedrivning blev givet, fordi den daværende Ejerinde, Grevinde Constance Frederikke Henriette Knuth til Gyldensteen — hun havde nemlig den 21. Juli 1804 købt Jerstrup med tilliggende Gods og Kirker for 145,200 R. — havde besværet sig over, at det gamle var altfor kostbart at holde vedlige.

I Kirkegaardshagnet viser Indkørselen til Kirkegaarden sig som en smuk middelalderlig Port.

Grindløse synes i Reformationstiden at have været et eget Pastorat; men alt i Slutningen af 16. Aarhundrede var det Anneks til Klinte.

Til en Høj, Korshøj, hvis Beliggenhed dog ingen synes at kunne bestemme, i Grindløse Sogn knytter sig et Sagn om en Tvekamp, der en Gang fandt Sted ved et Bryllup paa Højen. Tvekampen førtes mellem Brudgommen Kors og Thor. Kors

blev dræbt af Thor, og som Følge heraf siger Sagnet, at én Gaard i Grindløse By maa en Nat i Høsten have Porten aaben, for at Brudeskaren, om den ønsker det, kan drage derigennem. Er slet ingen Port aaben, sker der en Ulykke.

Gaarden Jerstrup, beliggende i Grindløse Sogn, menes fra gammel Tid at være kaldt Jerpelstorp, der 1351 ejedes af Niels Eriksen Rød. I det 16. Aarhundrede tilhørte den Jørgen Henningsen Qvitzov og derefter hans Datter, Hilleborg, gift med Mourids Emmiksen. Deres Søn, Anders Emmiksen, der døde sønneløs 1576, overtog den efter dem, hvorefter den gik over til hans Søster, Tale, som var gift med Ejler Brockenhuus til Søndergaarde. Deres Datter, Maren, blev gift med Jørgen Aschersleben og bragte Gaarden til ham, hvorefter Sønnen, Mourids Aschersleben († 1641) ejede Jerstrup, som hans Enke, Ellen Gøye, 1647 solgte til Jomfru Ide Skinkel, der 1655 afhændede den til Jomfru Mette Gregersdatter Krabbe. Hendes Brødre, Niels og Claus Krabbe, overtog Gaarden efter hende og sidstnævntes Enke, Marie Sofie Bielke, udkøbte 1678 sin Svoger og solgte derefter Gaarden til Helmuth Otto v. Winterfeld, der ejede den 1693. 1719 tilhørte den Oberstløjtnant Warnsteds Enke, Hedvig Sofie v. Winterfeld, der forøgede Gaarden med 127 Tdr. Hartkorn, som blev købt fra Kronen. Aaret efter ejes den af Fr. Lassen, der tilkøbte betydeligt Gods. En senere Ejer, Admiral Seneca v. Hagedorn, solgte 1739 Jerstrup med Tilliggende til Knud Fogh, hvis Brøder, Kancelliraad Marcus Fogh, 1757 solgte den til Laurids Switzer. Denne afhændede den 1758 til Konferensraadinde Eva Margrethe Rosenørn, f. Grüner, efter hvis Død den solgtes ved Auktion til Kammerraad Hans Lindholm i St. Petersborg; han overdrog den 1779 til Justitsraad Laurids Lindegaard, der 1788 solgte Gaarden til Jakob Østrup († 1803). Aaret efter blev den, som før omtalt, købt af og indlemmet i Grevskabet Gyldesten.

Om Eva Margrethe Rosenørn, f. Grüner, har en af hendes Slægtninge meddelt følgende, som her skal anføres: I 1750'erne beboedes Jerstrup af Eva Margrethe Rosenørn, og Mindet om hendes kærlige Færden paa Jerstrups underliggende Gods er vel nu ganske forglemt i de Egne, hvor hun med sit moderlige, kærlige Hjerte forsøgte at afhjælpe den Nød og Armod, der fandtes paa Godset. Hun blev født ¹²/₉ 1721 i København som

Datter af General Gustav Grüner til Maegaard og Sophie Amalie Vind; hun henlevede sin Barndom paa Maegaard, som hende Fader ejede. Hun blev 19 Aar gammel gift med Stiftamtmanden over Nykøbing Amt, Peder Otto Rosenørn, der var født ²⁴/₁₀ 1700 som eneste Barn af Oberst Mathias Rosenørn til Damsgaard (f. ¹⁰/₄ 1676, d. ²⁹/₇ 1725) og hans første Hustru, Antonette Edel Friis (f. ²/₁₂ 1675, d. ⁶/₄ 1716). Peder Otto Rosenørn blev allerede 20 Aar gammel Sekretær i det danske Cancelli og blev udnævnt til Kammerjunker 1734. Efter at have arbejdet en Del Aar i Cancelliet blev han 1738 Amtmand over Nykøbing Amt, ligesom han samme Aar udnævntes til Etatsraad. Man kan om hans Giftermaal anføre, at det foregik paa en for vore Tider ret uforstaaelig Maade; men naar man erindrer, paa hvilken Maade hans Tids Forbindelser blev indgaaet: med Forældrenes absolutte Vilje vil nedenstaaende Skildring ikke have forbauset Samtiden saa meget, som den forbauser os!

Vi kender maaske alle Plougs smukke Digt: »Et Kys«, og da den deri omtalte lille Episode fik Betydning for Eva Margrethe Grüners senere Liv, skal den her gennemgaaes ganske kort. Under sin Skolegang i Horsens lærde Skole havde Peder Otto Rosenørn sluttet et varmt Venskab med en Skolekammerat, Poulsen Vendelboe, og da de to — tilligemed en tredje Skolekammerat (Kammerjunker Vind?) — en Aften gik paa Volden i København, opdager de, at Vendelboe stadig saa op til et Vindue, bag hvilket den bekendte Professor Vindings Datter, Ingeborg, sad og syede. Rosenørn faar da en god Idé og tilbyder Vennen gratis Rejse til Rusland og en større Pengesum — et Ønske, han længe havde næret — hvis han kunde faa et Kys af den unge Pige medens Vennerne saa derpaa!

Plougs smukke Digt begynder saaledes:

»Et Kys engang er blevet Grænsen,
der skiller For- og Fremtid ad,
og Skæbnens Lod har været skrevet
paa Pigelæbens Rosenblad«.

Introduktionen er saa mesterlig, og senere fortsætter han om »Bedemandens Søn« — som

»Gyldne Naadestegn i Mængde
han for sin Troskab fik i Løn,
og Adelsbrev og Skjoldemærke
blev skænket Bedemandens Søn«.

Hvilket alt hentyder til Poul Vendelboes senere saa store Hædersbeviser.

»En Dag med tvende Kammerater
han vandred under Voldens Løv
og vejret Sindet ud i Solen
og pumped Lungen læns for Støv.

Paa een Gang han i Farten standsed
og glemte, hvad han vilde sagt;
det var, som pludselig han ramtes
af en usynlig Tryllemagt.

Hinsides Gaden i et Vindu,
dér sad en Pige favr og fin,
halvt skjult af store Gyldenlakker
og et misundeligt Gardin.

Hør, Poul! — Du mener jo, at Lykken
dig bier paa en fremmed Strand,
men om den hjemmefra dig følger,
det kan vi prøve nu paa Stand!

Saa fremt hin unge skønne Jomfru,
som bragte dig fra Samling nys,
er villig til for vore Øjne
at række dig sin Mund til Kys,

saa skænke vi dig Rejsepenning,
at du kan fare fluks afsted
udi den vide, skønne Verden,
det er vort Ord — det staar vi ved.«

Videre handler Digtet om, hvorledes han bliver hædret af Ruslands Zar — og senere af den danske Konge. Digtet ender med, hvorledes han efter sin Hjemkomst faar sit Ønske opfyldt; thi:

»Just fjorten Dage derefter
»Vor Frue« stod i sin Pragt,
ikkun den dybe Hvælvning
trodsede Lysenes Magt.

Men uden for Kirken trængtes
nysgerrige Kvinder og Børn,
da ægtede Ingeborg Vinding
Poul Vendelboe Løvenørn.«

Man skulde ikke her være kommet ind paa Løvenørns Giftermaal, hvis det ikke stod i intim Forbindelse med Eva Margrethe Grüners Giftermaal; thi vi ser af de gamle »Postryttere«, at Poul Løvenørn ikke glemmer sin gamle Ven fra Ungdommens Dage, hvem han var saa megen Tak skyldig. Rosenørn sad som Amtmand i Nykøbing. Ofte har Poul Løvenørn besøgt den ensomme Amtmand i den gamle Amtmandsbolig i Nykøbing, og under et af disse Besøg skal Peder Otto Rosenørn have givet Vennen i »Commission« at finde sig en Hustru. Under en Mønstring, som Løvenørn foretog over fynske Tropper, var han Gæst hos daværende Oberst Grüner paa Mægaard og traf her dennes yngste Datter, Eva Margrethe. Han valgte hende til Rosenørns Brud, og allerede 7. Juni 1740 fejrede de deres Bryllup i Nykøbing. Hun var da som tidligere omtalt 19 Aar, han 32. Man skal her bemærke, at den Rosenørnske Slægt stod i Fare for at uddø, idet der af Mænd i Slægten kun var Oberst Peder Rosenørn til Hersomgaard; han var barnløs, og den ældste — nu uddøde — rosenørnske Linie kun var repræsenteret af Gehejmeraad Peder Rosenørn til Ulriksholm og dennes faa Efterkommere. Længe varede deres Ægteskab ikke; thi han døde allerede 7. Februar 1751 i Nykøbing (efter at være blevet udnævnt til Konferensraad 1744). Han er begravet i Nykøbing Kirke. Han efterlod Enken i ret trange Kaar, tilmed da hun nu sad ene med 9 Børn.

Hendes Mands Fætter — den tidligere omtalte Oberst Peder Rosenørn til Hersomgaard — lod nu hendes Børn komme til sig og lod dem opdrage; de blev hans Arvinger til Hersomgaard med Gods og 17 Kirker, samt en betydelig Formue, efter at han $\frac{9}{6}$ 1756 havde mistet sin Hustru, Gertrud Marie Juulsen og $\frac{11}{9}$ 1757 sit eneste Barn, Karen Rasmine (født $\frac{24}{5}$ 1756). Eva Margrethe Rosenørn flyttede nu tilbage til sin Hjemstavn paa Fyn og døde paa Jerstrup 30. Januar 1760. Hun blev begravet i et Kapel ved Grindløse Kirke — som dog i 1830'erne (?) blev nedrevet og hendes Kiste nedsænket paa Kirkegaarden.

Den rosenørnske Familie opbevarer endnu et Brev, hvori den daværende Ejer af Grindløse Kirke, Greven paa Gyldensteen, anmoder hendes Sønesøn, Kammerherre Rosenørn-Teilmann til Nørholm om Tilladelse til Nedrivning af Kapellet — en Tilstaaelse, der desværre blev givet.

Fra hende nedstammer alle nulevende Rosenørn'er, og Slægten har delt sig i 3 Linier: Rosenørn, Rosenørn-Teilmann og den friherrelige Rosenørn-Lehnske Linie, der alle endnu er repræsenterede.

Mindet om Eva Margrethe Rosenørn, f. Grüner, gemmes endnu hendes Slægt — og hun mindes som en sjælden godgørende og elskelig Kvinde, der selv i Modgangens Dage, da Sorgerne styrtede ind over hendes eget Liv, ikke forglemte at sørge for dem, blandt hvilke hun levede sine sidste Dage.

Foruden de — som tidligere nævnt — venligst meddelte Oplysninger om Eva Margrethe Rosenørn fra en af hendes egen Slægt, har jeg under dette lille Arbejde med Grindløse Sogns Historie faaet en Del Stof fra forskellige Kilder, bl. a. fra Traps: »Danmark« og det kendte Værk: Danske Gaarde.
